Емма Сингх

ДРЕВНА ИНДИЯ ОТ ПЪРВИТЕ ХОРА ДО СРЕДНОВЕКОВИЕТО

Издателство
ПАРИТЕТ

ДРЕВНА ИНДИЯ.
ОТ ПЪРВИТЕ ХОРА ДО СРЕДНОВЕКОВИЕТО
232 стр.

Автор Емма Сингх
Редактор Горанка Цветкова

Издателство „Паритет“, София 1528,
ул. „Н. Бончев“ 3, телефон 0879 471 930;
е-майл: paritetlit@abv.bg

Книгата запознава читателите с развитието на една от най-древните цивилизации в света. Представя живота, бита и порядките в първите земеделски селища, а също и възхода на загадъчните градове Харапа и Мохенджо-Даро. Разказва за пристигането на арийците и формирането на ведическата култура, за появата на варни и касти, както и за великите паметници на древноиндийската литература – „Рамаяна“ и „Махабхарата“. Особено внимание е отделено на темата за създаването на първите големи държави в Индия – Империята на Маурия, и на управлението на Ашока, който разпространява идеите за будизма и състраданието.

От страниците на този том ще разберете подробности за „Златния век“ на Индия при управлението на династията Гупта, за развитието на градовете, науката и изкуството и ще се запознаете с богатия свят на индииската религия и култовете към Вишну, Шива, Кришна и богинята маика Дурга.

За поръчки на книги от сайта
www.paritetbf.com – 20% отстъпка.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-687-0

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ
Загадъчната Индия: страна на богове, царе и мъдреци 5

ХАРАПА И МОХЕНДЖО-ДАРО – ПЪРВАТА ВЕЛИКА ЦИВИЛИЗАЦИЯ
От ловци и събирачи към първите селища 12
Градовете в долината на Инд 13
Битът и всекидневието на харапците 26
Загадката на писмеността. Религия и символи 31
Залезът на Харапската цивилизация 36

АРИЙЦИТЕ И РАЖДАНЕТО НА ВЕДИЧЕСКИЯ СВЯТ
Откъде идват арийците 45
Ведическите племена и началото на индийската култура 50
Религиозните представи на ранните арийци 55
Литературните паметници. „Рамаяна“ и „Махабхарата“ 64
Варни и касти 70
Семейни отношения 82

МАУРИЙСКАТА ИМПЕРИЯ
Образуването на Магадха и държавата на Нандите 85
Александър Македонски в Индия 89
Чандрагупта Маурия и появата на велика държава 97
Ашока – царят, който се отказва от войната 105
Будизъм и Дхарма – милосърдие и власт 108
Дом, семейство, касти и всекидневие на индийците 114
Древноиндийските републики. Гани и сангхи 117
Културата на Маурийската епоха 120
Религиозни течения: аджівизъм и джайнизъм 123

ЗЛАТНИЯТ ВЕК НА ИНДИЯ. ИМПЕРИЯТА НА ГУПТИТЕ
Кушанското царство 129
Самудрагупта и Чандрагупта II 138
Животът в града и в селото 146
Разцвет на науката и изкуството 161

БОГОВЕТЕ НА ИНДИЯ
Култът към боговете. Въплъщенията на бог Вишну 175
Кришна 189
Шива 201
Дурга. Богинята Майка 217
Парвати (Шакти) – олицетворението на женското начало 222

ЗАКЛЮЧЕНИЕ 231

ВЪВЕДЕНИЕ

Загадъчната Индия: страна на богове, царе и мъдреци

Днес Индия е една от най-динамично развиващите се страни, която оказва влияние върху много от процесите, протичащи в Южноазиатския регион и извън него. Историята на Индия обхваща няколко хилядолетия; с пълно право тя е наричана една от най-древните страни в света и прародина на човечеството. Още от дълбока древност самото име „Индия“ звучи като приказна страна, непозната за европейците, земя, пълна с чудеса и митове.

В тази страна се формира удивителна култура, възникват самобитни религии и философия. В индийската литература са създадени велики епически поеми. Направени са научни открития, до които европейците достигат значително по-късно.

Индия става родина на една от световните религии – будизма, който днес е широко разпространен в различни страни по света.

Древна Индия съхранява немалко загадки, които и до днес остават неразгадани. Харапската цивилизация и нейните най-големи градове – Харапа и Мохенджо-Даро – и в наши дни са способни да поднесат немалко изненади на археолозите и изследователите.

Широко разпространена е тезата, че Индия е родината на арийците. Но дали е така и кои са арийците – тези въпроси остават без отговор.

Преживяла многобройни нашествия на завоеватели, Индия успява да съхрани своите национални традиции и култура, пренасяйки ги през много изпитания. Нашествията на мюсюлманите и създаването на Моголската империя са

пример за плодотворно съжителство на две култури – индийската и мюсюлманската, които се обогатяват взаимно.

В Индия възниква и достигналата до наши дни кастова система на обществото, която представлява социална структура без пълноценни аналози в световната история. Днешна Индия се опитва да остави това наследство в миналото или поне да смекчи ортодоксалността на кастовата система.

Със своите богатства и ресурси Индия започва да привлича европейски компании в епохата на Великите географски открития, с началото на развитието на буржоазните отношения. Европейците бързат да утвърдят присъствието си в Индия – португалци, холандци, французи, англичани.

Английското колониално управление се превръща в най-тежкото изпитание за Индия. Колонизаторите изнасят от Индия колосални количества суровини и стоки – например индийските тъкани, които се славят по целия свят.

Борбата за освобождение се превърнала за Индия в дълъг път към придобиването на собствено национално достойнство. Неслучайно борбата в Индия приема формата на ненасилствена съпротива, която в целия свят започва да се свързва с името на Махатма Ганди. И тук Индия има свое особено разбиране как да върви към освобождението и постигането на независимост.

Имената на лидерите, борили се за национално освобождение, стават известни в цял свят: Махатма Ганди, Джавахарлал Неру, Индира Ганди…

Свободата е постигната на висока цена – Индия е разделена на две държави – Индия и Пакистан, което води до въоръжени конфликти. Определено напрежение в отношенията между двете страни се запазва и днес.

Образът на Индия е ярък и колоритен. Това е родината на будизма и индуизма, земя, в която се ражда великият

епос – „Ригведа“, „Рамаяна“, „Махабхарата“. И, разбира се, за всеки човек – от любителя на туризма до културолога, Индия е древна страна с великолепни архитектурни паметници, сред които храмовите комплекси на Аджанта, легендарният Тадж Махал и дворците на Джайпур.

Природата в тази страна е поразителна, многообразна, омайна и щедра на най-невероятни проявления на своята необуздана мощ – както съзидателна, така и разрушителна.

Всички тези ярки проявления на неизчерпаемата и необуздана природна мощ са дали на индийците възможност, може би както никъде другаде на планетата, да почувстват могъщото дихание на космоса, да усетят неотвратимата смяна на неговите вечни ритми и да осъзнаят своята неразривна връзка с онази земна обвивка, която наричаме биосфера.

Карл Густав Юнг е сред малцината, които виждат в Индия най-съществено: „Много неща там са белязани с печата на вечното битие: жълтите равнини, зелените дървета упири, тъмнокафявите гигантски валуни, изумрудените, покрити с вода поля. И всичко това далече на север е обрамчено от граница със символично значение – ивица от лед и скали, тази непристъпна, обвита в тайна бариера. Останалото се движи като във филм, демонстрирайки невъобразимо богатство от цветове и форми, пребивавайки в постоянно изменение, траещо няколко дни или няколко века, но винаги променящо се по волята на природата, подобно на съновидение, подобно на изменчивата тъкан на майя.“

Така самата природа в Индия се е погрижила човекът да види и почувства земята заедно с всичко, което расте върху нея, като живо космическо тяло и да осъзнае своята космологична допълнителност по отношение на световно-

то цяло. Вероятно именно затова още в архаичната древност там са били положени дълбинните основи на космизацията на светоразбирането; по-късно тази устременост към трансцендентността и стремежът към космическа хармония преминават като червена нишка през философските, етическите и останалите постановки на всички индийски учения.

На фона на величествената природа човешкият живот изглежда безсмислен и прекалено суетен; той не може да бъде възприеман иначе освен като тленен и краен. Светът пък може да се вижда единствено като одушевен от край до край, и затова индийците в своите духовни търсения се съсредоточават върху понятието за единна сила, пронизваща всичко съществуващо. Докато западният дуализъм на духа и материята, на твореца и сътвореното, на одушевеното и неодушевеното остава за тях дълбоко чужд. „Духът на Индия израства от природата, докато нашият дух се противопоставя на природата“, отбелязва Юнг.

Ето как е предала своето преживяване на индийската природа Елена Блаватска: „Сред тази дивна природа, където така те тегли да отърсиш от себе си земните окови, да се слееш с нея в безпрепятствен живот, и самата смърт в Индия изглежда привлекателна.“

Ще се опитаме да разберем как по бреговете на великите реки се е зародила цивилизация, която първа се е научила не просто да оцелява, но и да задава въпроси за смисъла на живота. Как строителите на идеални градове са отстъпили място на номади на колесници. Как от дима на жертвените клади се е родила философия, която и до днес увлича интелектуалците по целия свят. Ще ви разкажем историята за това, как човечеството се е учело да търси Бога вътре в себе си.

Индската цивилизация често е наричана Пепеляшката на Древния свят. Така, в частност, я нарича Джофри Биби в

книгата си „В търсене на Дилмун“. По стечение на обстоятелствата тази цивилизация се оказва в сянката на своите по-големи сестри в долината на Нил и в Междуречието на Тигър и Ефрат. Областта на Индската цивилизация е по-отдалечена от Европа, а откривателите на всички древни цивилизации са европейци, и тя е открита значително по-късно. Поради това Индската цивилизация остава в неизвестност до 1921 година.

Към днешно време вече приблизително разбираме как е възникнала тя. И се оказва, че предците на тъмнокожите велики народи от индийския юг са изминали огромен път от Каспийско море и задълго са се задържали в долината на Инд, създавайки забележителна цивилизация, преди да достигнат Малабарския бряг на Арабско море и Коромандел-ския бряг на Бенгалския залив.

Съвременният индийски учен К. Рамачандран датира Индската цивилизация в периода 2900–1300 г. пр. Хр., като времето на нейния разцвет се отнася към 2200–1800 г. пр. Хр. Обърнете внимание, че тези 2200–1800 (като, разбира се, се има предвид, че всички хронологични скали са приблизителни) съвпадат със Средното царство в Египет. И скоро ще видим, че това съвсем не е случайно. Това е и времето на Старовавилонското царство до каситското нашествие. Тоест светът е живял в определен ритъм, отделните цивилизации съвсем не са съществували разпокъсано.

Индската цивилизация е огромна. Някои твърдят, че по площ тя е два пъти по-голяма от древните Египет и Месопотамия, взети заедно. От север на юг Индската цивилизация се е простирала на 1100 километра, от запад на изток – на 1600 километра. Обхващала е площ от 500 хиляди квадратни километра.

Към 2020 година са открити 1052 града и селища на тази цивилизация. Разкопани и проучени са само 96. В пе-

риода на разцвет населението, според учените, е достигало пет милиона души. В Египет по същото време е имало два, максимум три милиона души.

Най-големият от известните градове е Ракхигархи (ясно е, че това са съвременните наименования на селищата – древните не са ни известни). Той се намира на територията на днешна Индия и заема площ от 350 хектара, но почти не е разкопан. От разкопаните и изследвани градове, разбира се, най-значим е Мохенджо-Даро на река Инд, с площ 300 хектара. Мохенджо-Даро – буквално „Хълмът на мъртвите“ (характерно наименование). Друг град е Харапа на река Рави, приток на Инд, с площ 180 хектара.

Представете си гигантски ромб, врязан в Индийския океан. Това е субконтинент, сякаш отделен свят, отделен от останалата част на Азия с най-високата стена на планетата – Хималаите. Тези планини, чието име означава „обител на снеговете“, векове наред са служели като щит. Те са задържали студените ветрове от север, превръщайки Индия в своеобразна оранжерия, и са спирали много армии на завоеватели. Но планините са вършели и нещо още по-важно. Те са раждали реките Инд и Ганг – две велики водни артерии. Инд, дал името на цялата страна – стремителен и капризен, течащ на запад. И Ганг – бавен и свещен, носещ водите си на изток. Но имало и трета река, която днес помнят само древните текстове и спътниковите снимки – Сарасвати. Именно тук, в долините на тези реки, където почвата е била плодородна и черна, се е зародил животът. Главният режисьор на индийската история обаче винаги е бил климатът. Мусонът. Това не е просто дъжд – това е диханието на земята. Половин година вятърът духа от морето, носейки стени от вода и превръщайки сухата земя в цъфтяща градина. Половин година вятърът духа от сушата, изсушавайки всичко до напукване. Целият

живот на древния индиец е зависел от това, дали мусонът ще дойде навреме. Ако се забавел дори с няколко седмици, това означавало глад и смърт. Този ритъм – очакване, изобилие, суша, отново очакване – е формирал особено отношение към времето. Времето в Индия не е права линия, устремена напред. То е кръг, колело, което се върти безкрайно. Нека се пренесем назад във времето.

ХАРАПА И МОХЕНДЖО-ДАРО – ПЪРВАТА ВЕЛИКА ЦИВИЛИЗАЦИЯ

От ловци и събирачи към първите селища

Индия е страна, където в дълбока древност се е зародила човешката цивилизация. Наред с Египет и цивилизацията на шумерите тя може да бъде наречена люлка на човечеството. Археолозите са откривали каменни оръдия от епохата на неолита в много райони на страната: в Северна Индия, в Южна Индия, в централните и западните области. Оформили са се два центъра на долнопалеолитната култура: на север – културата Соан, в долината на Инд (днешен Пакистан), и на юг, в Декан – културата Мадрас.

Най-голям брой стоянки са откривани в пещерите край речните долини на Декан и в предпланините на Северна Индия; климатът на тези области е бил подходящ за лов и събирачество, поради което там активно са се заселвали хора.

Човекът от съвременен тип се е появил в периода на горния палеолит, а в мезолитната епоха е започнал преходът към земеделие и опитомяване на животните.

Най-характерният паметник на мезолита е селището Лангнадж в Гуджарат. По неговия пример може да се види как е протичал преходът от мезолита към неолита и какви оръдия е използвал древният човек в своето всекидневие. Това са били каменни пластини и микролити с правилни геометрични форми, които са се използвали като наконечници на стрели и като вложки в дървени и костни ръкохватки.

Вече в епохата на мезолита се проявява разликата в развитието на отделните райони на Индия. Населението в южната част на Индия се е занимавало с риболов и лов, докато на север е протичало развитие на земеделски култури.

Тази разлика се проследява и в следващите периоди – неолита и енеолита.

Епохата на неолита се характеризира с развитие на земеделието и скотовъдството и с преход към уседнал начин на живот. Най-развити в този период са били неолитните култури на Белуджистан и Синд. В северните райони, например в Кашмир, неолитната култура е била от по-архаичен тип. Преходът към земеделие тук започва по-късно, през XIX–XVII век пр.н.е.

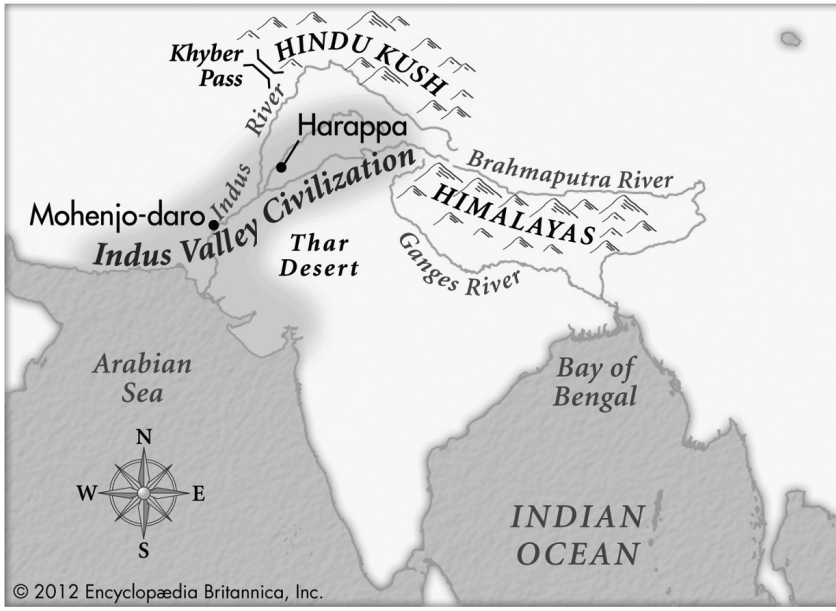
В южните райони неолитният период е най-добре известен по разкопките в Санганакалу и Пиклихал. Ранният етап се датира приблизително към XXI век пр.н.е.

Сред неолитните култури на Източна Индия се открояват две зони: Бихар-Ориса и Асам. Докато на север, на изток и на юг са се развивали неолитни култури, в долината на Инд вече е съществувала високоразвита градска цивилизация от епохата на бронза. Става въпрос за прочутата Харапска цивилизация.

Градовете в долината на Инд

Нека се пренесем назад във времето. Преди приблизително пет хиляди години. Европа още спи в каменната и медната епоха, из горите бродят разпокъсани племена. В Египет едва започват да се изграждат първите пирамиди, а тук, в долината на река Инд, вече съществува цивилизация, която по ниво на комфорт и инженерно майсторство ще изпревари Лондон от XIX век. Наричаме я Харапска цивилизация, или цивилизация от долината на река Инд. Представете си, че вървите по улица на град Мохенджо-Даро.

Как самите жители са наричали своя град, не знаем. Първото, което прави впечатление на пътешественика, попаднал тук, е редът. Невероятен, математически ред. Улиците тук не се вият, както в средновековните градове на

Карта на древната индийска цивилизация

Европа. Те са прави като стрела и се пресичат строго под прав ъгъл, ориентирани спрямо посоките на света – север, юг, запад, изток.

Това означава, че градът не е растял хаотично, къща след къща. Първо той е бил проектиран на чертежи, планът е бил утвърден и едва след това е започнало строителството. Кой е бил този гениален архитект преди пет хилядолетия? Загадка. Около вас има стени от печени червени тухли. И това също е чудо. По това време в Месопотамия са строели с кирпич, който просто се сушел на слънце. Такъв кирпич се страхува от влага.

Но жителите на долината на Инд са имали пещи за своите тухли. Това е изисквало огромно количество гориво, но пък сградите им са издържали векове наред, без да се боят нито от мусонните дъждове, нито от наводненията.

Най-удивителното е, че тухлите са имали стандартни пропорции – едно към две, към четири. Няма значение къде сте се намирали – в самата Харапа или в малко селище на стотици километри от нея, кирпичът е бил един и същ.

Тук е съществувала единна система от мерки и теглилки, строг държавен контрол. Вървите по улицата и чувате шум на вода под краката си. В Мохенджо-Даро е била създадена първата в историята на човечеството съвършена градска канализация. От всяка сграда са излизали глинени тръби. Използваната вода не се е изливала на улицата, превръщайки я в блато, а в специални улеи, покрити с тухлени плочи или варовик.

Тези улеи са водели към огромни утайници извън града. В къщите е имало собствени бани и тоалетни с тухлени седалки. Само помислете – обикновеният жител на Мохенджо-Даро е имал повече санитарен комфорт от френския крал във Версай четири хиляди години по-късно.

Но къде е дворецът? Къде са гигантските статуи на владетелите, потискащи със своята мощ, както в Египет? Къде са храмовете със златни олтари? Ние ги търсим с поглед, но не ги намираме. В центъра на града има цитадела, издигната върху изкуствена платформа от глина, за да се спаси от наводнения. Но там няма царски палати. Най-важната сграда там е Голямата баня. Огромен басейн, облицован с тухли и промазан с битум за хидроизолация.

Към него водят стъпала. Водата идвала от кладенец в съседната стая. Учените смятат, че това не е бил басейн за плуване, а място за ритуално омиване – пречистване с вода. Тази идея – чистотата на тялото като залог за чистотата на духа – ще премине като червена нишка през цялата история на Индия и ще достигне до наши дни под формата на омиванията в Ганг. Но поразителното е друго. Центърът на обществения живот не е тронът на царя, а мястото за обща чистота.